

OBSERVAȚII DESPRE SUPINUL NOMINAL ȘI RELAȚIA CU INFINITIVUL NOMINAL ÎN TEXTE DIN SECOLUL AL XVI-LEA

NOTES ON THE NOMINAL SUPINE
ITS RELATION WITH THE NOMINAL SUPINE IN 16TH C. TEXTS

(Abstract)

This paper deals with the relation between the nominal supine and the nominal infinitive in 16th century old Romanian texts. By analysing the frequency and the morphosyntactic features of the two forms, it is shown that both forms were attested in the earliest surviving Romanian texts (both original documents and translations), and that they both had nominal features; nevertheless, like in modern Romanian, the nominal infinitive shows more numerous nominal features than the nominal supine. Moreover, the corpus investigation demonstrates that there is no correlation between the nominal supine/infinitive and the syntactic typology of verbs (e.g. preference for an unergative or an unaccusative verb).

Cuvinte-cheie: română veche, trăsătură nominală, supin, infinitiv.

Key-words: old Romanian, nominal feature, supine, infinitive.

1. Introducere

Problemele pe care le ridică studiul supinului nominal din textele românești datând din secolul al XVI-lea sunt diverse. Trăsătura cea mai frapantă, și care a atras atenția a numeroși cercetători (Brâncuș [1967] 2007, Diaconescu 1971, Stan 2003, Gherman 2007), este existența supinului nominal cu formă feminină (tipul *începuta*, *născuta*, *lăcuita* etc.) (vezi, pentru o sinteză a interpretărilor, pentru diferențierea de formele participiale omonime și pentru o analiză diacronică a formațiilor de acest tip, Dragomirescu 2013: 95-100). Alte trăsături, care au fost mai puțin studiate, vor face obiectul articolului de față. Este vorba, pe de o parte, de relația dintre supinul nominal și infinitivul

nominal, sub aspectul claselor de verbe corespondente acestor forme, precum și al frecvenței și al concurenței formelor (vezi Stan 2003: 66); pe de altă parte, vor fi prezentate comparativ trăsăturile sintactice ale supinului nominal și ale infinitivului nominal din secolul al XVI-lea, prin raportare tacită la limba actuală. Vor fi luate în discuție numai acele forme de supin și de infinitiv care prezintă trăsături nominale indiscutabile: sunt fie articulate (ori urmează o prepoziție care blochează articularea), fie însoțite de un genitiv. Excludem deci din discuție infinitivul lung verbal, precedat de *(de)-a*.

2. Frecvența supinului nominal și a infinitivului nominal

În această secțiune, sunt prezentate rezultatele studiului de corpus. Sunt analizate separat textele originale (2.1.) și textele traduse (2.2.). Prezentarea este relevantă sub aspectul inventarului (pe cât posibil exhaustiv) al formelor de supin nominal și de infinitiv nominal identificate în texte și nu al frecvenței (repetării) anumitor itemi lexicali.

2.1. Texte originale

În DÎ, infinitivul nominal este mult mai frecvent și mai diversificat lexical decât supinul nominal. De fapt, o singură formă de supin nominal este nonambiguă, *ieșitul* (1). Formele *venitul*, *șăzutul*, *ținutul*, cu multiple apariții în text (2), sunt interpretabile mai degrabă ca participii nominalizate.

- (1) a. *de la ieșitul jidovilor până la Saul* (DÎ.1587-1588: LXXI)
b. *ce se-au însurat la ieșitul dumisale, lui vodă* (DÎ.1593: LXXXIX)
- (2) a. *Alta, pohteaste, în țara Ardealului, Gherghinul și Ghelăul și Veciul și Făgărașul, cu tot ținutul și venitul lor, și, în țara ungurească, Hustul și Chiuivarul, cu ținutul și cu venitul, în cest chip de moșie și pre feate ca, de se va svârși sămânța feciorilor, să cază pre feate, ca să nu fie gonite den Ardeal* (DÎ.1600: XLVIII)
b. *șăzutul casei a trie* (DÎ.1595: XI)

În schimb, infinitivul nominal are o frecvență și o diversitate lexicală mai mare: *cearerea*, *învierea*, *lucrare*, *peire/perire*, *pierdere*, *plecare*, *puteare*, *știre/scire*.

În fragmentele incluse în volumul *Texte* (în măsura în care acestea sunt originale), supinul nominal și infinitivul nominal au o pondere asemănătoare. În lista de mai jos, infinitivul nominal este totuși mai bine reprezentat, ca urmare a frecvenței sale extrem de mari în GB. Formele de supin nominal identificate sunt: *apusul* (CPrav.1560-1562), *clipitul* (CPrav.1560-1562, FT.1570-1575), *datul* (CCat.1560), *îmbunatul* (FT.1570-1575), *sculatul* (CCat.1560, FT.1570-1575). Formele de infinitiv nominal identificate sunt: *știrea* (CCat.1560, CPrav.1560-1562), *bunăvestire* (CCat.1560), *cearere* (CCat.1560), *luminare* (FT.1570-1575), *purtare* (GB), *creaștere* (GB), *stihire* (GB), *oprintire*

(GB), *hălăduire* (GB), *rrăspicare* (GB), *încredențare* (GB), *împreunare* (GB), *lăsare* (GB), *oprire* (GB), *rrăspundere* (GB), *întreacere* (GB), *plecarea* (GB), *vedearea* (GB), *închigare* (GB), *sămăluire* (GB), *lucirea* (GB).

2.2. Texte traduse

În majoritatea textelor traduse în secolul al XVI-lea, infinitivul nominal este mai frecvent decât supinul nominal.

În PH, au fost identificate următoarele forme de supin nominal: *adunratul*, *alesul*, *aplecatul*, *apusul*, *biruitul*, *chematul*, *cruțatul*, *cuntinritul*, *ieșitul*, *începutul*, *înveștitul*, *lunreecat*, *mutatul*, *răsăditul*, *rrăsăritul*, *știutul*, *ținrutul*, *urritul*, *ustenitul*, *vânratul*, *venritul*. Infinitivul nominal este ilustrat de: *aducere*, *aflarea*, *amistuirea*, *arretarea*, *batere-gioc*, *cădeare*, *călcare*, *cântarea*, *cererea*, *chemarea*, *clătire*, *creadere*, *cruțare*, *cumândare*, *dare*, *durmitare*, *facerea*, *gătirea*, *găcirea*, *gilăluire*, *giudecare*, *giunghere*, *ieșirea*, *ispășire*, *izbavire*, *împlearea*, *îngânare*, *înglotirea*, *îngrădire*, *lăudare*, *luciire*, *luminrarea*, *lunrecare*, *mâhnire*, *mâncare*, *mângâierea*, *mântuirea*, *micșurarea*, *mutare*, *oprire*, *părăsire*, *plângerea*, *plinire*, *ponosluire*, *prădarea*, *preceapere*, *preveghere*, *prilăstirea*, *pustiinre*, *putearea*, *putredirea*, *rrădzimare*, *rrodirea*, *schimbarea*, *scoaterea*, *scularea*, *scutire*, *smerirea*, *smiintire*, *sprejenirea*, *spunrere*, *străbatere*, *strigarea*, *suire*, *suspinaarea*, *ședeare*, *tăierea*, *tămăduire*, *tâmpinarea*, *teamere*, *ținreare*, *urdzirea*, *ustenire*, *vrearea*.

În CV, supinul nominal este reprezentat de următoarele forme: *descuperitul*, *dusul*, *începutu*, *întrebatul*, *rrisul*, *sfârșitul*, *știutul*, *ținrutul*, *venritul*. Formele de infinitiv nominal sunt: *adaugerea*, *aducerea*, *ascultarea*, *bună-rrebdare*, *cearere*, *cercetariei*, *cumândare*, *cutedzare*, *dăruirea*, *dobândire*, *dosădirea*, *fărecarea*, *giudecare*, *ierrnare*, *ispitirea*, *isprăvire*, *ivirea*, *izbăvire*, *împutare*, *întrebarea*, *învierea/îmvierea*, *lăsarea*, *lepădare*, *murguire*, *părăsire*, *perirea*, *pomenirea*, *poticnirea*, *putrediriei*, *rrătăcirea*, *rrebdare*, *sărutarea*, *schimbare*, *sfintire*, *sleiriei*, *spurerea*, *strigarea*, *tremeaterea*, *uciderea*, *vedearea*, *vrăjbirea*, *zidirea*.

În CC¹, apar următoarele forme de supin nominal: *auzitul*, *căitul*, *cerșutul*, *cetitul*, *clătitul*, *crescutul*, *datul*, *deresul*, *împlutul*, *început*, *îngrupatul*, *născutul*, *plânsul*, *sfârșit*, *suitul*, *tâmpinatul*, *turburatul*, *venitul*. Infinitivul nominal este reprezentat de: *adunarea*, *bearea*, *cădeare*, *călcarea*, *cearerea*, *cercetare*, *certare*, *creadere*, *cumpărare*, *cunoașterea*, *descântarea*, *durearea*, *flămânzire*, *izbăvirea*, *împlearea*, *îngropare*, *întrarea*, *învierea*, *jungheare*, *lăsarea*, *lăudarea*, *mărire*, *mântuire*, *nașterea*, *nădăjduire*, *neavere*, *negodire*, *nemâncare*, *neputredire*, *perire*, *piiardere*, *plângerea*, *plecarea*, *preveghere*, *punerea*, *puteare*, *putredire*, *răbdarea*, *răstignire*, *râvnirea*, *scrășnirea*, *scularea*, *slăvirea*, *strângerea*, *stricare*, *strigare*, *ședearea*, *știrea*, *tâmpinarea*, *țineare*, *ucidere*, *umbrire*, *vedearea*, *vindecare/vândecarea*, *vindere*, *vrearea*, *zicerea*.

În CM, supinul nominal este reprezentat de formele: *apusul*, *ascunsul*, *certatul*, *datul*, *începutul*, *înțeles*, *neștiutul*, *prinsul*, *ținutul*, *vărsatul*, *vânat*. Apar următoarele infinitive nominale: *așteptarea*, *bearea*, *bună-vrearea*,

fugirea, glotirea, ispovedire, izbăvire, împreunare, lăcuirea, lăsarea, mâncarea, perirea, putearea, rădicarea, răsipirea, scularea, ținearea.

În CC² (primele 200 de pagini), supinul nominal este ilustrat de: *adeveritulă, adurmitulă, apusul, ascultatul, ascunsă, clătitulă, dospitul, ertatulă, eșitul, începutul, înțelesulă, luatulă, răsăritulă, schimbatulă, scrâșnitulă, seceratul, sfârșitulă, suflatulă, tâmpinatul, turburatulă, venitul.* Formele de infinitiv nominal sunt: *adurmire, afumare, arătare, ardere, ascultarea, beare, biruire, bună-slăvire, bunăvestire, bunăvrerea, cădearea, căirea, căutarea, cucerire, dare, dăruire, dereptare, descoperire, deștingerea, dosădire, ertarea, eșirea, facerea, făgăduirea, frângerea, gătirea, gonire, ispovedire, isprăvirea, iubirea, ivirea, izbăvire, îmblare, împreunare, imputarea, înălțarea, îndemnare, îndrăznirea, îndulcire, înfrângerea, îngoparea, înotare, întoarcerea, întrebare, înviere, lăcuire, lepădarea, mâhnirea, mângâierea, mâniaie, mântuire, meargerea, miluire, nemiluire, nețineare, ocărârea, odihnire, ogodire, părearea, păzirea, pierzarei, piarderea, pipăirea, plăcearea, plângere, pohtire, prădare, protivire, putearea, răbdarea, răpire, răsipire, răstignirea, râvnirea, rupere, săgetarea, sărutarea, scăderea, scuipirea, sfătuirea, slobozirea, spălare, striinare, suirea, suspinare, știre, tăcere, tăiare, treacerea, ținearea, uciderea, vânzare, vedeaarea, venire, vindecare, vrearea, zidire.*

În PO, apar următoarele supine nominale: *afumatul, apusul, clăditul, gemutul, ieșitul, început, lăcuitul, născutul, plânsul, purcesul, răsăritul, răs, revărsatul, sămănatul, săvârșitul, seceratul, sfârșitul, strigatul, suitul, tăiatul, văzutul, vânat, venitul.* Infinitivul nominal este ilustrat de: *adunarea, ardere, așteptarea, audzirea/auzirea, creșterea, dare, descălecarea, dureare, facerea, giunghearea, grăirea, iertare, iubire, imputarea, îngrupare, întrebarea, judecare, luptare, mâncare, nașterea, orbire, perire, plângerea, purtarea, putearea, săgetare, stricare, strigarea, știrea, tremeaterea, ținearea, udarea, ungere, vederare, vindecare, zicere, zidirea.*

3. Trăsături morfosintactice ale supinului nominal și ale infinitivului nominal

Cele două forme analizate au, în secolul al XVI-lea, numeroase trăsături comune, cele mai multe indicând natura nominală a formelor. Trăsăturile verbale comune sunt puțin relevante, deoarece infinitivul lung verbal (precedat de *(de)-a*) a fost exclus din discuție, iar supinul din epocă nu dispunea încă de posibilități combinatorii neechivoc verbale (subiect, obiect direct) (Pană Dindelegan 2011, Dragomirescu 2013: 100–104).

3.1. Trăsături comune

(i) Și supinul nominal (3), și infinitivul nominal (4) acceptă combinarea cu genitive cu funcția de complement al numelui (corespunzând subiectului

sau obiectului direct din structura verbală), exprimate sintetic sau analitic; în corpusul analizat, numai pentru infinitivul nominal apare genitivul antepus (4d,e).

- (3) a. *Pus-au rriuri în pustinie și în ieșitul apei însetă pământul celui rrodit la slatină* (PH.1500-1510: 94^r)
 b. *începură a-l urî drept văzutul visului și drept cuvintele lui* (PO.1582: 127)
 c. *Milcuitura și datul de har* (CCat.1560: 9^r)
 d. *Rugăciunea sau datul de har ce se zice după mâncare* (CM.1567-1568: 254^v)
 e. <Și> *pierdu și tot întâniul <născut> în pământul Eghiptului, începutul a to<ată> agonisita lor în satul Hamului* (PH.1500-1510: 66^v)
- (4) a. *după ruga și cearea săracului Bruti* (DÎ.1593 : LXXXIX)
 b. *cu tocmeala lui și cu peire a mulți voinici* (DÎ.1600: XXXIII)
 c. *De la învierea lu Hristos până la Costandin împărat* (DÎ: 1587-1588: LXXI)
 d. *A păcatelor cădere cinre o înțelege?* (PH.1500-1510: 15^r)
 e. *de așteptă a fiului venire* (CC².1581: 193)

(ii) Ambele forme sunt urmate de adjective posesive având funcția de complement al numelui (corespunzând subiectului sau obiectului direct din structura verbală). De la un text la altul, se constată diferențe de frecvență a acestor structuri (în PH, supinul urmat de adjectiv posesiv este foarte frecvent – 11 exemple).

- (5) a. *Vedzi smerenia mea și ustenitul meu, iartă toate păcatele mele* (PH.1500-1510: 107)
 b. *Vândut-ai oaminri<i> tăi fără preț și nu fu gloată întru chematul nostru* (PH.1500-1510: 124)
 c. *Ars de foc și scobitu e, de cuntinritul tău peri-voi* (PH.1500-1510: 69^r)
 d. *Împărăția ta, împărăție întru toți veacii și biruitul tău întru tot gintul ginturelor* (PH.1500-1510: 122^r)
 e. *soarele cunoscă apusul său* (PH.1500-1510: 87^r)
 f. *după dusul meu întra-voru lupi grei întru voi* (CV.1563-1583: 11^r)
 g. *Rrisul vostru în plângere se întoarcă-se* (CV.1563-1583: 65^r)
 h. *Ce ne dă mainte de cerșutul nostru* (CC¹.1567-1568: 163^r)
 i. *De cetatul tău fugi-vor* (CM.1567-1568: 235^r)
 j. *și patul meu l-ai spurcat cu suitul tău* (PO.1582: 173)
- (6) a. *Așa văzându noi perirea noastră* (DÎ.1600: XLIV)
 b. *Scoate-me den rrostul leului și de cornulu inorogului, smerirea mea* (PH.1500-1510: 17^v)
 c. *C-ai previt la micșurarea mea* (PH.1500-1510: 24^v)
 d. *Tu cunoscăși sedeara mea și sculara mea* (PH.1500-1510: 117^r)

- e. *Domnul ținrea-va **întrarea ta și ieșirea ta** de acmu și pără în veacu* (PH.1500-1510: 110^r)
 f. *Și-i năstăvi la staniște **vrearea sa*** (PH.1500-1510: 94^r)
 g. *Deaca arătă în patruzeci de zile ucenicilor **scularea sa** den moarte* (CC¹.1567-1568: 36^r)

(iii) Ambele forme sunt regenți pentru adjective (calificative, participiale, numerale). Structurile nu sunt frecvente, dar existența lor, chiar destul de rară, dovedește disponibilitatea supinului nominal și a infinitivului nominal de a se combina cu adjective.

- (7) a. *Derep 'ce amu că și **înțelesu nestătutu** au și răslăbitu și neîntăritu* (CC².1581: 14)
 b. *și făcură **plâns mare și amar*** (PO.1582: 177)
 c. *Cându va veni la **alu doilea venitu** alu lui cu puteare* (CC².1581: 75)
 d. *Arătare era și spunere **venitului** lui **alu doilea*** (CC².1581: 75)
 (8) a. *E cărtularii și fariseii cu **rea vrea** moșia lui Hristosū grăia Nazaretū* (CC².1581: 214)
 b. *care cu **mare puteare** și cu tare mână ai adus afară den Eghipet* (PO.1582: 187)
 c. ***A patra cearere**, greu și nevoie sufletului și trupului* (CCat.1560: 10^r)

(iv) Și supinul nominal (9), și infinitivul nominal (10) pot apărea în cazul genitiv.

- (9) a. *Ce veți priimi tăria **venitului** Duhului Sfânt spre voi* (CC¹.1567-1568: 37^r)
 b. *înaintea **născutului** lu Hristos* (CC¹.1567-1568: 180^v)
 c. *înfricoșatulă lucrul **venitului** lui* (CC².1581: 31)
 d. *Acel rodu încă cându e vreama **dospitului** și a **seceratului** iveaște-se* (CC².1581: 104)
 e. *de pomenirea **eșitului** den Eghypetū* (CC².1581: 156)
 f. *praznicul de pârğa **seceratului*** (PO.1582: 256)
 g. *lemn de cer **al plânsului*** (PO.1582: 120)
 (10) a. *Audzi Domnulu glasul **plângeriei** meale* (PH.1500-1510: 4^v)
 b. *Și miei ai dat scutire **scoaterei** și dereapta ta prinde-me-va* (PH.1500-1510: 13^r)
 c. *născuți nu de sămânța **putrediriei*** (CV.1563-1583: 72^v)
 d. *Acest obiceai și nărav **al îngroparei** era al jidovilor* (CC¹.1567-1568: 16^r)

(v) Ambele forme pot avea funcția de subiect. În corpusul cercetat, se constată însă o frecvență mai mare a infinitivului nominal în această poziție sintactică; infinitivul nominal apare adesea ca subiect în structuri pasive (de tipul 12d).

- (11) a. **Datul de har** easte aceeaa cându ne aducem aminte depre toate faptele bune (CCat.1560: 9^v)
 b. **Sfârșitul a tot trupului** venit-au naintea mea (PO.1582: 28)
- (12) a. *A lui Dumnedzău iaste scoaterea* (PH.1500-1510: 2^v)
 b. **strigarea** mea între el întra-va în urechile lui (PH.1500-1510: 11^v)
 c. *Atuncea se izbândi zicerea* Ieremieii (CV.1563-1583: 208^r)
 d. *Fiecăruia dă-se arătarea* duhului sfântu (CC².1581: 210)

(vi) Ambele forme pot ocupa poziția de complement direct. Infinitivul nominal arată o disponibilitate mai mare și pentru această structură.

- (13) a. **Ieșitul** demenreției și a seriei tu înfrumseși (PH.1500-1510: 53^r)
 b. Aștepta **clătitulă** apei (CC².1581: 154)
 c. **râs** au făcut mie Domnezeu (PO.1582: 67)
 d. și Domnedzeu auzi **gemutul** lor (PO.1582: 185)
- (14) a. și n-au avut **puteare** să-i plătească capul (DÎ.1587: LXIX)
 b. *Da-ți-voiu preceapere* și te voiu năstăvi în calea aceea (PH.1500-1510: 26^r)
 c. *toate sufletele cealea ce iubescă* **plecarea** și sântu iubitoare de dragoste (CC².1581: 217)
 d. *Și botejunea curăție* feace și **spălare** păcateloră noastre (CC².1581: 92)

(vii) Posibilitatea celor două forme de a accepta clitice adnominale posesive, ilustrată în (15) pentru supin și în (16) pentru infinitiv, este discutabilă din mai multe motive: pe de o parte, exemplele identificate sunt puțin numeroase și aparțin aceluiași text, CC², iar, pe de altă parte, cliticul posesiv este, de fiecare dată, *-i*, segment final care pune numeroase probleme de transcriere și de interpretare (sintactică) a grafiei.

- (15) a. *Întru frica și în isprăvirea celoră ce voru auzi, spune* Hristosu, Dumnezeulă nostru, înfricoșatulă lucrulă venitului lui. **Întâiulă venitulu-i**, a lu Hristosu, frațiloră, când au venită pre pământă să spăsească noi (CC².1581: 31)
 b. *Ca de suflatulă-i* duhului sfântă să fie în lume ucenicii fără frică și fără grije (CC².1581: 205)
- (16) a. *vă minunați de milostea lui și de eșirea-i* (CC².1581: 34)
 b. *e după înviere, după suflare-i*, ivi-se (CC².1581: 211)
 c. *și nu priimimă împărăția și fericita viață și îndulcirea-i* (CC².1581: 469)
 d. *și de ce eră cătră Irodă îndrăznirea-i* și oblicirea și blândeățele-i (CC².1581: 608)

(viii) Accidental, și supinul nominal (17), și infinitivul nominal (18) au forme de plural. În cazul primelor două exemple cu infinitive nominale de la (18), interpretarea ca plural este incertă, pentru că ambele documente provin din Moldova, arie dialectală în care *-e* final se poate închide la *-i*.

- (17) *Și tânjia și pentru **rânjiturile lor** și pentru ocările lor* (CC².1581: 80)
 (18) a. *Așișdere dăm **știri** și ne rugăm domniilor-voastre* (DÎ.1592: LXXXII)
 b. *După acea dăm **știri** domnilor-voastre de rândul a nește izvoare* (DÎ.1595: CIII)
 c. *Și atunce când sânt **periri** pre noi* (CC¹.1567-1568: 83^r)

(ix) Contextele de apariție a celor două forme nu au permis identificarea unor trăsături verbale comune ferme. Acestea se rezumă la păstrarea unor disponibilități combinatorii specifice verbelor corespondente (circumstanțial de loc, complement de agent etc.).

- (19) a. *Se au smerit, înțeleșu, ce înălțaiu sufletul meu ca **aplecatul** cătră mumă-sa, că veri da pre sufletul meu* (PH.1500-1510: 113^r)
 b. *Den care lor scripturei iaste aiavea cum, după **ieșitul** den trup, în loc usebi duc pre suflete* (CC¹.1567-1568: 69^r)
 (20) *Și în toate zile aștepta **vindecare** de boală* (CC¹.1567-1568: 20^r)

3.2. Trăsături specifice infinitivului nominal

Infinitivul prezintă trăsături morfosintactice tipic nominale care nu sunt înregistrate în texte și pentru supinul nominal.

(i) Infinitivul nominal acceptă, rar, combinarea cu articolul nedefinit:

- (21) *Și întru o **vedeare** fiind* (CC².1581: 209)

(ii) Infinitivul nominal permite combinarea cu determinanți demonstrativi:

- (22) a. *Și **această** **ucidere** se-au făcut în sat în Șer[caie]* (DÎ.1587: CXI)
 b. *Cu **aceaia** **strigare** arătă că cunosc nevoia lor* (CC¹.1567-1568: 75^v)
 c. *Nemunuia să nu spuneți **vedearea** **aceasta*** (CC¹.1567-1568: 227^v)
 d. ***Aceștii** **vedeare** să nu îndrăznim a răbdă* (CC².1581: 218)

(iii) Infinitivul nominal este însoțit de cuantificatori de diverse tipuri:

- (23) a. *el să saie cu **toată** **putearea*** (DÎ.XLVIII: 1600)
 b. *Ce **toată** **descântarea** nu e altă bunătate nemică, ce numai drăcie* (CC¹.1567-1568: 129^v)

- c. *Fără voia și fără știrea lu Dumnezeu nu vine nicio pagubă, nicio nevoie, niciun rău, nicio perire pre creștini* (CC¹.1567-1568: 67^v)
 d. *Și să nu aveți nicio împreunare cu nusul* (CC².1581: 199)
 e. *Arătând cu câtă mărire și slavă va veni la judecată* (CC¹.1567-1568: 174^v)
 f. *și nu răbdară atâta îndrăznire a acelor doi frați* (CC².1581: 93)

3.3. Relația cu distincția inacuzativ–inergativ

În această secțiune, aducem în discuție ipoteza propusă de Cornilescu (2001: 467-468), care a arătat, pentru limba actuală, că verbele inacuzative (ca și cele tranzitive) sunt compatibile atât cu nominalizarea de tip infinitiv, cât și cu cea de tip supin (*venirea/venitul*), pe când verbele inergative acceptă numai nominalizarea ca supin. Regula enunțată s-a dovedit a fi prea „tare” și neconformă cu datele de limbă actuală și s-a sugerat că ar fi mai potrivit ca distincția să fie menținută la nivelul preferinței stilistice pentru una dintre cele două forme nominale (Stan 2003: 70-71, Dragomirescu 2010: 216-218).

Datele extrase din corpusul cercetat arată că lipsa de specializare a celor două forme nominale (supin și infinitiv) din limba actuală caracteriza și limba din secolul al XVI-lea. În listele din secțiunea 2, apar și forme de infinitiv nominal care corespund unor verbe inergative: *auzire* (PO), *căire* (CC²), *fugire* (CM), *grăire* (PO), *meargere* (CC²), *plângere* (PH, CC¹, CC², PO), *râvnire* (CC¹), *rrodire* (PH), *scrâșnire* (CC¹), *strigare* (PH, CC¹, PO), *suspınare* (CC²), *tăcere* (CC²) etc.

Un argument suplimentar pentru lipsa de specializare a formelor este dat de existența, în același text, uneori la distanțe foarte mici, a celor două forme. Cele mai multe perechi de tipul supin nominal – infinitiv nominal având același corespondent verbal au fost identificate în CC¹.

- (24) a. *Vândut-ai oaminri<i> tăi fără preț și nu fu gloată întru chematul nostru* (PH.1500-1510: 37^r)
 b. *Nu uită chemarea mișeiloru* (PH.1500-1510: 6^r)
 (25) a. *Că au scos sufletul mieu de la moarte, ochii m<i> ei den lacrămi și picioarele meale den lunrecat* (PH.1500-1510: 100^r)
 b. *Că ai mântui<t> sufletul mieu de la moarte, ochii miei de lacrămi și picioarele meale den lunrecare* (PH.1500-1510: 47^v)
 (26) a. *deaci-lu aflaiu prinsu elu dereptu întrebatul legeei loru* (CV.1563-1583: 28^r)
 b. *Aceastea elu dzise acelora și duseră-se iudeii multă aibându întrebare întru sinre* (CV.1563-1583: 53^r)
 (27) a. *sfârșirea legiei și implutul iaste Hristos* (CC¹.1567-1568: 105^r)
 b. *Miruium iertăciunea păcatelor și implearea legiei* (CC¹.1567-1568: 106^v)
 (28) a. *Dentâi, despre îngrupatul lu Hristos* (CC¹.1567-1568: 14^r)

- b. *Acest obicei și nărav al îngropării era al jidovilor* (CC¹.1567-1568: 16^r)
- (29) *Și înaintea născutului lu Hristos, și după nașterea lui* (CC¹.1567-1568: 180^v)
- (30) a. *și cu plânsul și cu rugăciunea să se milcuiască Domnului* (CC¹.1567-1568: 180^r)
- b. *Aciia va fi plângere și scrâșnirea dinților* (CC¹.1567-1568: 62^v)
- (31) a. *Și iată toată cetatea ieșiră în tâmpinatul lu Iisus* (CC¹.1567-1568: 65^v)
- b. *Că aicea tâmpinarea lu Iisus drăciții nechemați* (CC¹.1567-1568: 66^v)
- (32) a. *Și împleți pământul și-l luați supt ținutul vostru* (CM.1567-1568: 262^v)
- b. *Da-voiu limbile de partea ta, și ținearea ta sconcenia pământului* (CM.1567-1568: 236^r)
- (33) a. *Ei le părea că de adurmitulu somnului grăia* (CC².1581: 98)
- b. *Somnū amu și adurmire dulce, grăiaște moartea bunilorū* (CC².1581: 103)
- (34) a. *Nici cinstiră venitulu Domnului nostru* (CC².1581: 114)
- b. *în vremea de a mea venire* (CC².1581: 175)
- (35) a. *Și unde iaste ertatulu păcatelor* (CC².1581: 118)
- b. *de ertarea păcatelorū* (CC².1581: 118)
- (36) a. *de pomenirea eșitului den Eghypetu* (CC².1581: 207)
- b. *și ce e cătră noi dragoste și mila lui și eșirea* (CC².1581: 123)

4. Concluzii

Analiza formelor de supin nominal și de infinitiv nominal care apar în texte din secolul al XVI-lea permite formularea câtorva concluzii.

– Ambele forme au numeroase atestări în epocă, dar infinitivul este mai frecvent și mai diversificat lexical, fără diferențe semnificative între textele originale și cele traduse.

– Cele două forme prezintă numeroase trăsături nominale comune: combinarea cu genitive, cu adjective posesive, cu adjective calificative și cu adjective numerale, apariția în cazul genitiv, apariția în pozițiile de subiect și de obiect direct, existența formelor de plural, și, în măsura în care interpretarea grafiei este corectă, combinarea cu clitice posesive adnominale. Unele trăsături tipic nominale caracterizează (cel puțin în textele incluse în corpus) numai infinitivul, nu și supinul: combinarea cu articolul nedefinit, cu determinanți demonstrativi și cu cuantificatori. Dacă aceste diferențe erau reale în limba epocii, atunci natura nominală a infinitivului era mai pronunțată decât cea a supinului, la fel ca în limba actuală (Pană Dindelegan 2008, în GALR I: 485).

– Ca și pentru limba actuală, nici pentru secolul al XVI-lea nu se poate stabili o corelație sistematică între tipul de nominalizare (supin sau infinitiv) și una dintre subclasele de verbe intransitive (inacuzative sau inergative); în

multe situații, în același text, corespund unui verb unic atât un supin nominal, cât și un infinitiv nominal.

SURSE

- CC¹.1567-1568 – Coresi, *Tâlcul evangheliilor*, în *Tâlcul evangheliilor și molitvenic românesc*, ed. Vladimir Drimba, București, Editura Academiei Române, 1998.
- CC².1581 – Diaconul Coresi, *Carte cu învățătură* (1581), ed. Sextil Pușcariu, Al. Procopovici, vol. I, Textul, București, Atelierele Grafice Socec & Co., 1914.
- CCat.1560 – Coresi, *Catehismul*, în *Texte*, p. 21–97.
- CM.1567-1568 – Coresi, *Molitvenic românesc*, în *Tâlcul evangheliilor și molitvenic românesc*, ed. Vladimir Drimba, București, Editura Academiei, 1998.
- CPrav.1560-1562 – Coresi, *Pravila*, în *Texte*, p. 218–230.
- CV.1563-1583 – *Codicele Voronețean*, ed. Mariana Costinescu, București, Editura Minerva, 1981.
- DÎ – *Documente și însemnări românești din secolul al XVI-lea*, ed. Gheorghe Chivu, Magdalena Georgescu, Magdalena Ioniță, Alexandru Mareș and Alexandra Roman-Moraru, București, Editura Academiei, 1979.
- FT.1570-1575 – *Fragmentul Todorescu/Carte de cântece*, în *Texte*, p. 332–343.
- GB – *Glosele Bogdan*, în *Texte*, p. 422–438.
- PH.1500-1510 – *Psaltirea Hurmuzaki*, I, ed. Ion Gheție, Mirela Teodorescu, București, Editura Academiei Române, 2005.
- PO.1582 – *Palia de la Orăștie (1581–1582)*, ed. Viorica Pamfil, București, Editura Academiei Române, 1968.
- Texte – Texte românești din secolul al XVI-lea*, ed. I. Gheție, București, Editura Academiei, 1982.

BIBLIOGRAFIE

- Brâncuș, Grigore, [1967] 2007, „O concordanță gramaticală româno-albaneză: modul supin”, în *Studii de istorie a limbii române*, București, Editura Academiei Române, p. 167–173.
- Cornilescu, Alexandra, 2001, „Romanian nominalizations: case and aspectual structure”, *Journal of Linguistics*, 37, p. 467–501.
- Diaconescu, Ion, 1971, „Supinul în limba română din secolele al XVI-lea – al XVIII-lea”, *Analele Universității din București. Limba și literatura română*, 20, p. 151–163.
- Dragomirescu, Adina, 2010, *Ergativitatea. Tipologie, sintaxă, semantică*, București, Editura Universității din București.
- Dragomirescu, Adina, 2013, *Particularități sintactice ale limbii române în context romanic. Supinul*, București, Editura Muzeului Național al Literaturii Române.

- GALR – Guțu Romalo, Valeria (coord.), 2008, *Gramatica limbii române*, vol. I. *Cuvântul*, București, Editura Academiei Române.
- Gherman, Cristina, 2007, „Schimbarea valorii gramaticale”, în Popescu-Marin, Magdalena (coord.), *Formarea cuvintelor în limba română din secolele al XVI-lea – al XVIII-lea*, București, Editura Academiei Române, p. 271–296.
- Pană Dindelegan, Gabriela, 2011, „Din istoria supinului românesc”, în: Zafiu, Rodica, Camelia Ușurelu, Helga Bogdan Oprea (eds.), *Limba română – ipostaze ale variației lingvistice*, I, București, Editura Universității din București, p. 119–130.
- Stan, Camelia, 2003, *Gramatica numelor de acțiune din limba română*, București, Editura Universității din București.

Adina DRAGOMIRESCU
Institutul de Lingvistică al Academiei Române
„Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, București
Universitatea din București